

Lila Abu-Lughod, *Veiled sentiments. Honor and poetry in a Bedouin society*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 1999 (II wydanie), ss. 356

Książka *Veiled Sentiments* to nie tylko monografia etnograficzna, oparta na badaniach terenowych, to przede wszystkim wyjątkowo poruszająca i piękna proza. Autorka, profesor antropologii na Uniwersytecie Columbia, przedstawia w niej wyniki badań, które prowadziła u początku swojej akademickiej kariery, w latach 1978–1980, w społeczności Beduinów *Awlad'Ali*, osiadłych wzdłuż egipskiego wybrzeża Morza Śródziemnego, na zachód od Aleksandrii.

Już pierwsze strony tekstu chwytają za serce, przedstawiając postać młodej badaczki wprowadzanej w beduińską społeczność przez ... ojca, który postanowił córce towarzyszyć w tych pierwszych spotkaniach, niejednokrotnie decydujących o sukcesie badań. Lila Abu-Lughod, w przedmowie napisanej ponad dziesięć lat po ukazaniu się pierwszej edycji książki, podkreśla przenikliwość ojca, który wiedział to, czego ona wówczas nie rozumiała, że wprowadzenie jej w społeczność jako kobiety, „za którą stoją mężczyźni” podzielający podobne zasady honoru, zasadniczo zmieni stosunek Beduinów i umożliwi jej funkcjonowanie w badanej społeczności na zupełnie innych zasadach. W efekcie autorka, samodzielna badaczka, wykształcona na znanych amerykańskich uczelniach, dla swoich beduińskich rozmówców była przede wszystkim córką palestyńskiego Araba, mającą krewnych w Jordanii.

Krótką charakterystyką przedstawiająca *Awlad'Ali* jako społeczność osiadłą, zajmującą się głównie hodowlą owiec, poprzedza główny nurt rozważań dotyczący dyskursu moralnego. Dyskurs wyrażający lokalny system wartości, stanowiący kod ideowy tej kultury (autorka używa słowa *ideology*) jest zogniskowany wokół wartości takich jak honor i niezależność, uzupełnionych przez skromność i szacunek dla starszych. Ten system moralny, wymagający od jednostki niesłuchanego opanowania naturalnej spontaniczności, wykorzenienia dziecięcej emocjonalności, wrażliwości i „miękkości”, od dawna kształtował ujawniany obcym wizerunek twardych i honorowych ludzi pustyni

Etnograf, długi czas przebywający pośród badanej społeczności, obserwujący ją od wewnątrz przestrzega, że kultura ta ma także inne oblicze. Oficjalny kod moralny jest uzupełniony akceptowanymi kulturowo formami wyrażania uczuć, które w nim się nie mieszczą. Uczucia bólu, rozpacz i także zachwyty i miłości są ujawniane w poezji. Poezji recytowanej w szczególnych, kulturowo przyjętych, sytuacjach. Poezji ubierającej uczucia w konwencjonalną formę słów, nieco przypominającą japońskie *haiku*. Niezwykle syntetyczne, ujmujące prostotą i ogromną kondensacją uczuć, krótkie formy liryczne są do głębi poruszające. Pojawiają się znienacka pośród surowego dyskursu beduińskich konwenansów i robią ogromne wrażenie, ujawniając skrywane uczucia o ogromnym potencjale emocjonalnym.

Lila Abu-Lughod powróciła do społeczności *Awlad'Ali* w latach 1986–1987, aby kontynuować prace badawcze. Efektem tych badań była kolejna książka *Writing women's worlds. Beduin stories* (1993). Autorka w przedmowie do drugiego wydania *Veiled Sentiments* (1999) podkreśla, że tę następną pracę pisała „przeciw kulturze” (*against culture*), jeśli poprzez kulturę rozumieć uproszczone generalizacje

i typizacje, składające się na wizerunek spływający i tworzący dystans. Badacz piszący „przeciw kulturze” to badacz, który w warunkach „zażyłości kulturowej” (Herzfeld) zagląda pod ową maskę, opisując skrywane aspekty kultury.

Komentarzem do *Veiled sentiments* jest artykuł „The romace of resistance”, opublikowany w *American Ethnologist* w 1990 roku. Lila Abu-Lughod rozważa w nim strategie oporu stosowane przez beduińskie kobiety przeciw męskiej dominacji. Opozycja opór – dominacja będąca przeciwstawieniem fundamentalnym dla nauk społecznych oraz antropologii politycznej lat 1970–1980., zderzona z etnograficzną praktyką okazała się zbyt „sztywna” i upraszczająca. Stosujący ją badacze, mieli tendencję do romantycznego uwznioślenia kulturowo-społecznych form oporu, opierając się na założeniu, że opór jest czymś zewnętrznym, nie należącym do systemu władzy. Tymczasem, jak pokazuje Abu-Lughod, stosowane przez beduińskie kobiety strategie oporu wobec męskiej dominacji, paradoksalnie potwierdzają jego obowiązywanie i podtrzymują jego trwanie. Są realizowane wewnątrz systemu dominacji, a nie poza nim. Prowadzona przez nią dekonstrukcja opozycji opór – dominacja nie ogranicza się do pokazania, że oba elementy tej diady są wzajemnie uwikłane. Autorka postuluje, aby strategie oporu uznać za narzędzie diagnostyczne – opisując je można więcej powiedzieć o kodzie dominującym, niż opisując formy władzy.

Swego rodzaju epilogiem rozważań o dominacji i oporze są spostrzeżenia Lili Abu-Lughod dotyczące zmian zachodzących w beduińskich społecznościach pod wpływem przenikania miejskich wzorów życia i konsumpcji, zmian gospodarczych, społecznych i kulturowych. Opis tych zmian, widzianych z perspektywy jednostki, ukazuje przemijanie dawnych i tworzenie się nowych relacji dominacji. Podkreślając dynamiczną zmienność, zarówno form dominacji jak i strategii oporu, autorka przestrzega przed redukcjonistycznymi teoriami władzy sprowadzającymi ją do prostych opozycji.

Lektura *Veiled sentiments* nie tylko zachwyca niezwykle poetyckim opisem społeczności Beduinów. Niesie także istotne przesłanie, rodzaj przestrogi dla socjologów, politologów i filozofów często posługujących się w swoich generalizujących teoriach powierzchownymi wizerunkami innych kultur. Przeciwstawia im prace etnograficzne, znacznie bliższe codziennego życia i konkretnych ludzi. Ludzi mających umysły i serca, na różne sposoby wyrażających swoje myśli i uczucia. Myśli i uczucia zmienne, domagające się wciąż nowych form wyrazu. Opisu tak wnikliwego, chwytającego dynamikę kultury dostarczyć mogą tylko prace i badania etnograficzne, erodujące uproszczone opozycje, do których badacze społeczni bywają bardzo przywiązani.

Anna Malewska-Szałygin